

T o m a a t t i

Raportti Ohjelmaneuvoistolle toimittamisperiaatteista

Laatineet: Matti Hara ja Tuomas
Vesterinen
11.8.1969

J o h d a n t o

Tomaatti on hatkähdyttänyt. Näin voi päätellä siitä mielenkiinnosta, minkä ohjelma on saanut vastaanottaa ohjelmaneuvoston, lehdistön ja nuorison taholla. Mistään Nuorten radion ohjelmasta ei ole keskusteltu niin intensiivisesti sitten vuonna 1965 esitetyn sukupuoliohjelmasarjan jälkeen.

Varsin mielenkiintoista on ollut myös todeta, että mielipiteet ovat olleet jyrkkiä. Joko ollaan äärimmäisen hyväksyviä tai äärimmäisen tuomitsevia. Mikään mielipide ei ole todennut kysymyksessä olleen tavanomaisen radio-ohjelman.

Myös ohjelman tekijät ovat olleet tietoiset ja odottaneet tällaisia mielipiteenilmaisuja, koska ohjelman laatiminen on perustunut viimeisimpiin tieteellisiin tutkimustuloksiin. Näiden tulosten perusteella Tomaatti on suunniteltu ja pääpaino on asetettu niihin tekijöihin, jotka voivat taata sanoman perillemenemisen.

Raportti jakaantuu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa toimittaja Matti Hara selvittelee ohjelman syntyyn vaikuttaneita tekijöitä, ja toisessa osassa Tomaatti ohjelman toinen toimittajista, Tuomas Vesterinen, esittää ja perustelee niitä seikkoja, mitä ohjelmassa tähän asti on käsitelty sekä mitä on tarkoitus tulevaisuudessa ottaa esille.

Tomaatti on informatiivinen ohjelma, joka kuuluu kiinteänä osatekijänä vallitsevaan nuorisokulttuuriin. Nuorisokulttuuria ei pidä tarkastella staattisena elementtinä, vaan alati aikaan sitoutuneena ja muuttuvana yksikkönä. Tomaatti on osa vallitsevaa nuorisokulttuuria.

I. Tomaatin syntyyn vaikuttaneita tekijöitä

Syntyyn vaikuttaneet tekijät voidaan luokitella karkeasti kolmeen luokkaan:

1. Nuoriso informatiokentässä
2. Nuorison tiedotuskeskus ja
3. Suoritetut nuorisotutkimukset

1. Nuoriso informatiokentässä

Nuorten radiossa on varsin polttavana tunnettu tarve luoda informatiivinen ohjelma. Tietysti voidaan sanoa ja väittää, että jokainen ohjelma on tarjonnut informaatiota. Mutta hankaluutena on ollut, että sanoman perille menemisestä ei ole ollut vakuuksia. Vaikutustutkimukset ovat puuttuneet. Samoin vallitsevaan nuorisokulttuuriin ei ole kiinnitetty riittävää huomiota. On nojaututtu totuttuun ja tavanomaiseen, mutta ei ole selvitetty nuorisokulttuurin kokonaiskuvaa, ja sen liittymistä kokonaiskulttuuriin.

Nuoriso 1960-luvulla ei ole samaa kuin vuosikymmen sitten, puhumattakaan nuorisosta kaksikymmentä tai kolmekymmentä vuotta sitten. Yhteiskunta on kehittynyt ja muuttuu entistä enemmän massayhteiskunnaksi. Kehitystä ei enää voida rajata johonkin yhteisöön, kuten valtioon, vaan käsite vähitellen muotoutuu kattamaan koko globaalin yhteiskunnan. Tämän seikan nuoriso on tiedostanut ja tähän tiedostamisprosessiin on liittynyt huoli ja pelko tulevaisuudesta. Sen vuoksi nuorison huoli kolmannen maailman ongelmista tai kolmannen maailman sodan pelko on vieraampi vanhemmalle väestölle kuin nuorisolle. Nuoret ovat kokeneet nämä niin voimakkaina, että mikäli vaikutusmahdollisuudet eliminoidaan, niin seuraus nuorisokulttuurin kohdalla voi olla anomia.

Tähän viitekehykseen Tomaatti voidaan hyvin liittää. Se on henkireikä, mikä mahdollistaa nuorison purkautumisen. Purkautuminen ei kuitenkaan ole eskapistista - pakoa todellisuudesta, vaan tosiasioiden tiedostamista.

2. Nuorison tiedotuskeskus

Nuorison tiedotuskeskus on nuorten yritys. Se syntyi nuorten omasta aloitteesta ja tarkoituksena nuorten pyyteetön auttaminen ja information välittäminen. Vaikeutena Nuorison tiedotuskeskuksella on ollut varojen niukkuudesta johtuen vaikutuskanavien puuttuminen. Sen vuoksi Nuorison tiedotuskeskus kääntyi Nuorten radion toimituksen ja Ohjelmaneuvoston puoleen, ja molemmat instituutiot suhtautuivat myönteisesti heidän esittämiinsä asioihin. Nuorison tiedotuskeskus ei kuitenkaan missään vaiheessa esittänyt, että se haluaisi ryhtyä itse toimittamaan jotakin radio-ohjelmaa. Se vain toi julkisesti havaitsemansa puutteet ja lupasi oman aineistonsa radion käytettäväksi. Tästä muodostui synteesi, mikä käytännössä tarkoittaa sitä, että Nuorison tiedotuskeskuksen henkilöitä kiinnitettiin ohjelματοimintaan mukaan. Se ei missään nimessä merkitse sitä, että he olisivat irti Oy. Yleisradio Ab.:n ohjelmapoliittisesta sidonnaisuudesta, vaan toiminta tapahtuu yhtiön johdon ja valvonnan alaisena.

3. Suoritetut nuorisotutkimukset

Nuorten ohjelmista on toistaiseksi suoritettu hyvin puutteellisia tutkimuksia. Käytännössä tutkimukset ovat rajoittuneet vain yhtiön laatimiin ns indeksiraportteihin. Nämä ovat kuitenkin olleet merkityksettömiä ohjelmapoliittisia päätöksiä tehtäessä. Vasta nyt on suoritettu kaksi tutkimusta, joiden tuloksia voidaan käyttää hyväksi. Ja näihin kahteen tutkimukseen nojautuu Tomaatti ohjelma. Tutkimukset ovat:

1. Osallistuva havainnointitutkimus Suomen nuorisosta ja
2. Opetusministeriön ja Oy. Yleisradio Ab. on su-

1. Osallistuva havainnointitutkimus Suomen nuorisosta

Tämä tutkimus liittyy osana Opetusministeriön ja Oy. Yleisradio Ab.:n nuorisotutkimukseen. Siinä kaksi tamperelaista maisteria pyrkii selvittämään nuorten ajatus- ja asenneilmastoa. He kiertelivät viime syksystä kevääseen eri puolilla Suomea. Osallistuivat jengeihin sekä tapasivat yksityisiä nuoria matkansa aikana. Heidän raporttinsa yli tuhannesta nuoresta on valmistumassa, mutta tutkijat antoivat keväällä ennakkotietoja nuorten ohjelmien toimittajille Oy. Yleisradio Ab.:n PTS-ryhmän järjestämässä tilaisuudessa. Tutkijoiden mukaan nuoriso voidaan jakaa karkeasti kahteen luokkaan ns. rasviksiin ja poppareihin. Seuraavassa luonnehdintaa näistä ryhmistä.

Rasvikset:

Lokaalisia. Suhtautuvat asioihin paikkakuntakeskeisesti

Opillinen aste alhaisempi.
Tavallisesti vain kansakoulun tai ammattikoulun käyneitä

Terävien kannattajia.
Käyttävät väkeviä alkoholijuomia.

Musiikkimaku perinteellinen.
Kuuntelevat suomalaista iskelmämusiikkia, tangoja ja perinteellistä poppia.

Konservatiiveja. Elämänasenne epäilyttävä.

Popparit:

Universaaleja. Suhtautuvat asioihin yli paikkakuntakeskeisyyden. Tuntevat omakseen kolmannen maailman ongelmat. Suhtautuvat myönteisesti kehitysapuun jne.

Opillinen aste korkeampi. Enemmän kuin kansa- tai ammattikoulu

Mietoja viinejä. Käyttävät viinejä ja olutta. Ovat myös ns. pilvikansaa.

Uutta poppia. Kuuntelevat mielellään pop-uutuuksia.

Edistyksellisiä. Elämänasenne pyrkii uuteen. Koettaa löytää uusia ratkaisumalleja.

2. Opetusministeriön ja Oy. Yleisradio Ab:n nuorisotutkimus

Opetusministeriön ja Oy. Yleisradio Ab.:n suorittamasta tutkimuksesta, mikä on maassamme lajin kymmeneen vuoteen suoritettu nuorisotutkimus, saadaan mielenkiintoista aineistoa. Tutkimustulokset eivät ole vielä valmistuneet, mutta osatuloksia on käytetty Tomaatin suunnittelussa. Tällöin päähuomio on kiinnitetty ohjelman muotoseikkaan: ts minkätyyppinen pitäisi olla nuorten ohjelma, jotta se menisi parhaiten perille. Tähän saadaan vastaus, kun tarkastellaan nuorisotutkimuksessa esitettyä kysymystä: minkälaisia ohjelmia mieluiten kuuntelisit? Saadaan "radio-ohjelmien kahdeksan kärjessä".

Radio-ohjelmien kahdeksan kärjessä

1. Musiikki	68%
2. Kuunnelmat	9%
3. Uutiset	6%
4. Tieto-ohjelmat	3,5%
5. Urheiluohjelmat	2,9%
6. Lasten ohjelmat	2,1%
7. Nuorten ohjelmat	1,9%
8. Ajanvieteohjelmat	1,1%

Noin 100%

Tomaatti rakentuu edellä esitettyyn taulukkoon viitaten siten, että Tomaatti sisältää:

1. Tomaatissa on musiikkia noin puolet
2. Tomaatissa käytetään sketsejä
3. Tomaatti sisältää uutisia ja
4. Tomaatti sisältää tietoja eli informaatiota

Kun Tomaatin ohjelmarakenteellinen puoli tuli selväksi, ryhdyttiin pohtimaan ongelmaa: miten me kehittäisimme ohjelman, mikä tyydyttäisi sekä rasvisten että poppareiden odotukset. Silloin päädyttiin siihen, että Tomaatti sisältää rasvisten musiikkia ja poppa-

reiden informaatiota... Tällä valinnalla koetetaan vaikuttaa siihen, että rasviksetkin saisivat eräänlaisella "pakkosyötöllä" hyödyllisiä tietoja elämän eri aloilta.

II Tomaatintekoa käytännössä

1. Tomaatin virheelliset tiedot

Ohjelmaneuvoston pöytäkirjassa on mainittu Tomaatissa esiintyneen virheellisiä tietoja ehkäisyvaahtojen varmuuden sekä eräiden pesuaineiden kohdalla. Ehkäisyvälineiden varmuudesta annettiin ohjelmassa seuraavat indeksit (lähde: Mc Carthy: Mies ja nainen, Prisma-tietosarja)

e-pillarit indeksi	0
aerosol vaahtovalmisteet	3-10
pesaari	4-10
kondomi	10-11
rytminen etelä	14
keskeytetty yhdyntä	8-10

Muita tietoja ehkäisyvälineiden varmuudesta ei ole annettu.

Viittaus pesuaineisiin koskee seuraavaa uutista:

"Keski-Euroopassa kiellettiin erään fosforiyhdisteen käyttö pesuaineissa, koska sen hajoaminen on erittäin hidasta. Tämän jälkeen Unilever markkinoi tämän fosforiyhdisteen Suomen pesuaineteollisuudelle. Nyt tätä fosforiyhdistettä on ainakin seuraavissa pesuaineissa: Suno, Sunil, Novo, Coral, Serto, Ono, All; Tendissä ei ole".

Uutisen lähteenä oli Kolleega-lehden numerossa 6/1968 sivulla 25 mainittu tieto. Ohjelman jälkeen sainne oikaisupyynnön Turun saippua Oy:ltä. Kolleegan päätoimittaja ei ollut tavattavissa, emmekä kyenneet tarkistamaan tiedon alkuperää. Oikaisu esitettiin seuraavassa ohjelmassa. Luottaminen tällaisessa asiassa irralliseen lehtitietoon oli ilmeisen hätiköityä meidän puoleltamme.

2. Tomaatti tähän asti

Tavoitteena on ollut lyhyesti tehdä informatiivista ohjelmaa nuorille. Lähtökohta ei ole helppo. Nuorison valtaosa on äärimmäisen passiivista ja elää eristyneenä omissa pienryhmissään. Nuorten elämänpiiri on suppea (perhe, koulu, baari, pop) eikä se herätä nuorissa tarvetta saada informaatiota. Koulu ei kykene osoittamaan, että tiedolla ja elämällä voisi olla jotakin tekemistä toistensa kanssa päin vastoin koulu usein aiheuttaa nuorissa aktiivisen torjunnan kaikkea tietoa kohtaan. Nuorten itsenäisen maailmankuvan kehittämisen perusaineiksina ovat iskelmämusiikki ja naisten- yms viikkolehtien kuvat ja artikkelit. Ne ovat riittävän yksinkertaistettuja ja vetoavat nuorten perusongelmiin (kontaktien puute ja identiteetti-ongelmat).

Kuvaus on kärjistetyn pessimistinen, mutta se auttaa johtopäätösten teossa. Käytännön ohjelman teossa ei ensisijaista ole miten paljon informaatiota ohjelma sisältää täydellisen kielellisen kompetenssin omaavalle ja yleensä asioista kiinnostuneelle henkilölle, vaan keskeinen ongelma on miten paljon informaatiota voidaan saada perille nuorille kuulijoille.

Tältä pohjalta olemme tehneet joukon valintoja:

- Ohjelman rakenne (musiikki puhe musiikki) pyrkii jaksottamaan aktiivista ja passiivista kuuntelutapaa. Väsyminen ja kuuntelu-aktiviteetin herpaantuminen pelkkää puhetta kuultaessa tapahtuu varsin nopeasti, 1.5-3 minuutin kuluttua, ellei teksti ole erityisen jännittävä ja sellaisiahan eivät kuivat informatiiviset tekstit useinkaan ole. Runsas musiikin käyttö tekee mahdolliseksi sen, että ohjelmalla yleensä on nuoria kuulijoita, mutta toisaalta rakenne vaikeuttaa asioiden perusteellista käsittelyä. On mahdollista käsitellä laajoja ongelmia analyyttisesti ja johdonmukaisesti 2-3 minuutin sirpaleissa, joiden välissä musiikki katkaisee

ajatusyhteyden. Vaikka tärkeintä olisi juuri etsiä erilaisten ilmiöiden syitä, vastapainoksi julkisten tiedotusvälineiden pääasiassa kuvaavalle aineistolle, niin rakenteensa vuoksi Tomaattikin usein joutuu tyytymään vain kuvailevaan aineistoon. Tämä on Tomaatinteon ehkä vaikein ristiriita.

- Ohjelman vaikeus-aste on pyritty mitoittamaan niin, että se on juuri kuulijoiden vastaanottokyvyn rajan alapuolella, tällainen informaation vaikeusaste herättää tutkimusten mukaan eniten mielenkiintoa. Meillä ei ole tietoa siitä, miten nuoriin asti Tomaatti ylettyy, mutta kuulijoiden kanssa käytyjen puhelinkeskustelujen perusteella on voitu todeta, ettei Tomaatti ainakaan ole "eliitti-ohjelma". Se on ollut tavallisen ihmisen ymmärrettävissä.

-Aiheiden valinta on suoritettava nuorisokeskeisesti, mutta mitkä ovat nuorison aiheita. Seuraava tilanne on hyvin tosi: Jos kysyy nuorelta, kaipaako hän tietoja, niin hän sanoo kaipaavansa, mutta kun kysyy mistä, on vastaus, en mä tiedä. Olemme käyttäneet aiheita valittaessa kahdenlaisia lähteitä. Toisaalta Nuorison tiedotuskeskukseen tulevia kysymyksiä, toisaalta nuorison asemaa koskevia analyysejä. Tähänastiset aiheet ovat olleet seuraavia:

1. kesän tapahtumat
2. tietolähteet, tiedotusvälineet
3. sukupuoliasiat
4. nuorison aseman tarkastelua
5. kaupunki asumisympäristönä
6. maaseutu asumisympäristönä
7. nuoret kuluttajat ja mainonta
8. Funny
9. yhden asian puolueet
10. pop-musiikki

Aiheiden 1, 2, 3, 9, ja 10 valinta on perustunut tiedotuskeskukseen tuleviin kysymyksiin, aiheet 4, 5, 6 ja 7 taas lähinnä nuorison asemaan. Ohjelma 8 (Funny) oli tekotavaltaan poikkeuksellinen.

Siinä emme lähteneet koston aiheesta vaan valitsimme sattumanvaraisesti erään nuoren, 15-vuotiaan juuri kansakoulusta päässeän tytön. Keskustelimme tytön kanssa ja valitsimme sitten ohjelman informatiivisen aineksen niistä asioista, jotka liittyivät tytön elämään.

-Ohjelman puolueettomuuden tai puolueellisuuden määrittelee periaate, että kukin mielipidesuunta saa itse esittää mielipiteensä. Tämä merkitsee, että nuorten radion ohjelmien on tarkasteltava asioita nuorten kannalta. Se on puolueellinen valinta nuorten puolesta, mutta se tasapainottuu yleisradion muussa ohjelmistossa, joka tarkastelee asioita aikuisten kannalta. Muutamia tätä koskevia valituksia on tullut ohjelmaa kuuntelevilta vanhemmilta, joskin useat vanhemmat ovat myös pitäneet ohjelmaa hyvänä. Poliittisin argumentein Tomaatin tasapuolisuutta koskevia puheluita on tullut vähemmän, - sekä oikealta että vasemmalta.

-Ohjelmassa käytettäväksi kieleksi valittiin Tomaattia suunniteltaessa neutraali puhekieli, joka ei ole kirjakieltä sen enempää kuin slangiaakaan, suoranaisia kieliopillisia virheitä pyritään välttämään.

3. Tomaatti tästä eteenpäin

Perusristiriita ohjelman kuultavuuden ja asioiden mahdollisimman perusteellisen käsittelyn välillä on edelleen olemassa. Lisätyövoimalla ja ohjelman rakenteen edelleen kehittämällä voidaan kuitenkin päästä entistä parempiin tuloksiin.

Yleistietojen kerääminen ja kokonaiskuvan luominen useinkin aiheesta, josta sellaisenaan ei ole kirjallisuutta, ohjelman rungon kehittäminen, elävöittävien haastattelujen ja konkreettisten yksityistapausten kerääminen sekä vihdoin vaikeiden asioiden pukeminen mahdollisimman yksinkertaiseen muotoon ja ohjelman tekninen toteutus, kaikki viikon sisällä, on ollut varsin raskasta kahden toimittajan

voinille. Materiaalin keruu on vienyt eniten aikaa ja ohjelman kokoamiseen sitä on jäänyt hyvin vähän. Uutiset ja viikon kirja ovat jääneet usein suorastaan lapsipuolen asemaan.

Tilanne paranee huomattavasti, jos ohjelmia voidaan valmistella pitemmällä tähtäyksellä. Tämä edellyttää, että kuhunkin ohjelmaan kerää aineistoa ennakolta työryhmä, jossa on sekä nuoria, että alan asiantuntijoita. Varsinaisen toimittajan tehtäväksi jää silloin koota materiaalista johdonmukainen kokonaisuus, muokata se helpotajaiseksi ja vastata teknisestä toteutuksesta. Menettely merkitsee ohjelman kustannusten vähäistä kasvua.

Perusteellisempaan asoiden käsittelyyn voidaan myös päästä kehittämällä ohjelman jatkuvuutta, käyttämällä hyväksi ohjelman jälkeen äänitettyjä puhelinkeskusteluja kuulijoiden kanssa. Ohjelman alkupuolella voidaan aina palata edellisen ohjelman aiheeseen kuunteleijoiden esittämien kysymysten tai mielipiteiden valossa ja ohjelman jälkipuolella siirrytään uuteen aiheeseen.